

TONI RAMON. INITS, S.A.

Enquesta realitzada per INITS, S.A., el 1991, amb una mostra de població de més de 50 anys del districte de Sant Martí, per encàrrec de l'Àrea d'Afers Socials i Joventut de l'Ajuntament de Barcelona.

Introducció

En aquest article s'exposen les principals conclusions de l'estudi, i es presenta la tipologia de gent gran que es va obtenir mitjançant anàlisi de Cluster.

L'anàlisi pot catalogar-se com un estudi marc, en el qual s'investiguen les característiques generals de la població en un vessant ampli de temàtiques (convivència, economia, habitatge, relacions, mobilitat, etc.).

L'amplitud del segment poblacional estudiat s'adiu amb l'opció que la Comunitat Europea planteja com a «tercera edat» -individus de 50 anys o més-, i té la qualitat de permetre copsar les similituds i diferències entre col·lectius força diversos, que se situen entre la maduresa i la vellesa (individus que treballen, propers a la jubilació, jubilats, persones d'edat molt avançada, etc.).

Conclusions generals

La primera conclusió bàsica que es deriva de l'anàlisi és que el procés d'envelliment es manifesta progressiu en els diversos vessants que aquest fenomen comporta, a mesura que avança l'edat dels individus.

No hi ha punts del procés -edats- en els quals totes les variables canviïn sob-

tadament, sinó que en tots els casos es produeixen fenòmens que van augmentant en avançar l'edat i a l'inrevés.

En bona part de les variables estudiades (no en totes) hi ha unes característiques en què es concentren les situacions més desfavorables. Aquestes característiques són: l'edat molt avançada, ser dona, viure sol, ser pensionista, ser vidu.

Tot i això, és aconsellable ser prudent en tractar aquestes característiques com a factors de risc. Primer, perquè en tots els segments d'edat s'observa una proporció de persones en situació desfavorable. En segon lloc, perquè hi ha col·lectius específics que en determinats aspectes també poden considerar-se com a grups de risc: persones que viuen amb els fills però sense la parella, persones que viuen amb altres familiars, solters, mestresses de casa.

En conjunt, de l'estudi realitzat es deriva que el col·lectiu de la gent gran presenta molts matisos que el caracteritzen com a un univers molt diversificat. No retenir les situacions específiques de segments de la població més o menys nombrosos fóra simplificar la situació del col·lectiu gent gran a extrems que podrien desdibuixar-ne la realitat.

Tot i això, per les característiques dels diferents segments de població estudiats es poden distingir tres grups de gent gran, clarament diferenciats però amb límits imprecisos en els llindars d'edat:

Dels 50 als 60-65 anys. L'element bàsic que diferencia aquests segments

d'edat és que les taxes d'activitat encara són relativament elevades (tot i que disminueixen progressivament). Això comporta una sèrie de trets diferencials en moltes altres variables (economia, disponibilitat de temps lliure...).

Dels 60-65 anys als 75-80 anys. En aquests segments l'activitat laboral tendeix a desaparèixer progressivament. Els individus tenen plena independència funcional i són força actius en el pla relacional i en el desenvolupament d'activitats.

A partir dels 75-80 anys. És a partir d'aquesta edat en què augmenta progressivament la dependència funcional de la persona i, com a conseqüència, disminueix el nivell relacional i de realització d'activitats.

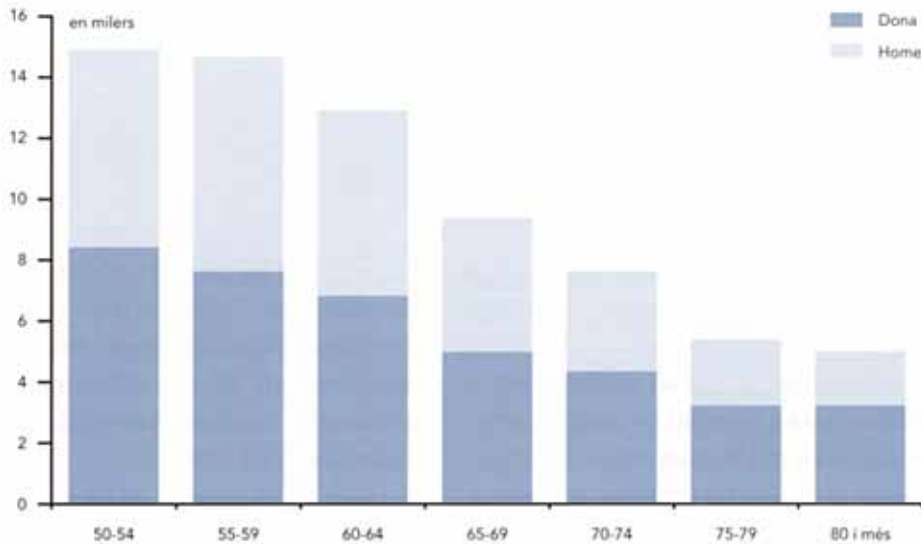
Característiques socio-demogràfiques de la població

La població de 50 anys o més representava el 1988 el 14,4% de la població total del districte de Sant Martí. Dins d'aquest grup, el pes dels segments de població per edats passa del 21% d'individus de 50 a 54 anys fins al 7% dels que en tenen 80 i més. El 56% de la població estudiada són dones, però la proporció augmenta en avançar l'edat fins arribar als 80 anys i més, en què un 70% dels efectius pertanyen a aquest sexe.

La majoria de la població estudiada està casada. En augmentar l'edat, però, s'incrementa la proporció de persones vídues. Així, entre els individus de 80 i més anys, el 60% són vidus. Per raons de

DISTRIBUCIÓ PER EDAT I SEXE DE LA POBLACIÓ DE 50 ANYS I MÉS

Districte de Sant Martí, 1986



DISTRIBUCIÓ DE LA POBLACIÓ SEGONS EDAT I ESTAT CIVIL

Estat civil	Grups d'edat							
	Total	50-54	55-59	60-64	65-69	70-74	75-79	80 i més
Solter	7,7	9,8	4,8	7,0	7,7	6,9	7,9	12,3
Casat	72,5	81,8	90,5	80,1	71,0	58,0	46,0	25,3
Vidu	17,7	4,2	3,8	12,0	16,9	35,1	45,0	61,3
Aparellat	0,5	1,0	0,0	0,0	1,9	0,0	0,0	0,0
Separat/divorciat	1,6	3,3	0,9	0,9	2,5	0,0	1,1	1,2
Total	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

la diferent esperança de vida entre els sexes, la proporció de persones vídues és molt més elevada entre les dones (27,2% de la població estudiada) que entre els homes (5,8%).

Situació convivencial

La situació de convivència dels entrevistats palesa alguns estadis del cicle vital de les persones, els quals estan estretament relacionats amb l'edat i l'estat civil:

En els segments de menys edat predomina la convivència amb la parella i amb els fills.

Posteriorment, la situació predomi-

nant és la convivència només amb la parella ja que els fills s'han emancipat; és la situació que es coneix com «niu buit».

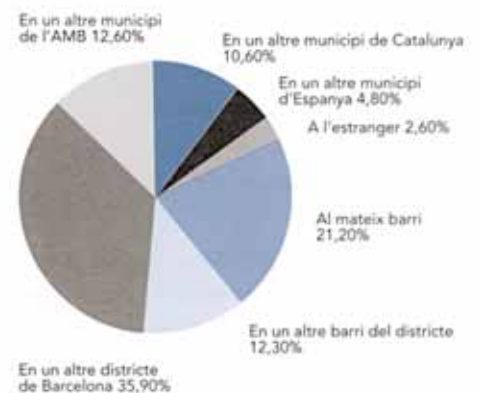
Més tard, són majoritàries les persones que viuen soles per causa de viduïtat.

Finalment, en les edats més avançades, es passa a viure amb els fills casats i amb altres familiars, tot i que una part dels entrevistats continua vivint sol o amb la parella.

Els entrevistats han tingut una mitjana de 2,3 fills. La proximitat de la residència dels fills es manifesta com un element clau entre la població estudiada.

La previsió de canvi de residència davant la jubilació de les persones que encara estan treballant és escassa. No-

LLOC DE RESIDÈNCIA DELS FILLS QUE VIUEN FORA DE CASA EN RELACIÓ AMB LA RESIDÈNCIA DELS PARES



Tipus de convivència	Grups d'edat							
	Total	50-54	55-59	60-64	65-69	70-74	75-79	80 i més
Viu sol	10,8	3,3	2,0	7,5	16,2	18,2	27,1	25,9
Només amb la parella	26,7	12,6	17,4	30,0	43,7	40,7	36,8	24,1
Amb la parella i fills solters	41,6	62,9	65,4	48,2	25,4	14,2	6,9	0,0
Amb la parella i fills casats	3,6	5,3	6,8	1,0	3,2	1,5	2,3	1,2
Només amb fills solters	5,9	5,2	3,8	5,7	5,2	9,2	7,9	9,3
Només amb fills casats	4,8	0,0	1,8	1,8	1,9	9,2	12,3	25,7
Amb altres familiars	5,6	8,7	2,9	4,9	3,8	5,4	5,6	10,0
Altres situacions	1,0	2,0	0,0	0,9	0,7	1,5	1,1	3,8
Total	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

més un percentatge molt reduït (al voltant del 3%) es planteja la mobilitat arran del fet de jubilar-se.

Situació laboral, activitats productives i jubilació.

La proporció de població laboralment activa dins del col·lectiu analitzat supera el 50% fins als 60 anys i se situa en un 25% entre els 60 i els 65 anys. A partir d'aquesta edat els actius pràcticament desapareixen.

Entre els 50 i els 60 anys s'observa

una proporció de pensionistes d'entre el 8 i l'11% de la població total. Entre els 60 i els 64 anys aquesta proporció ja arriba gairebé al 50%. A partir d'aquesta edat, la situació de pensionista és clarament la majoritària.

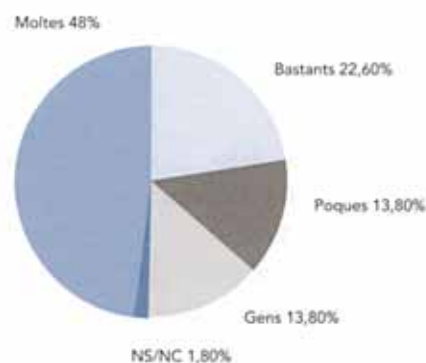
Una proporció significativa dels individus actius que han estat entrevistats no manifesta desig de jubilar-se.

La mitjana d'edat dels pensionistes se situa al voltant dels 70 anys.

L'edat mitjana en què es comença a percebre la pensió, segons les dades, obtingudes està al voltant dels 60 anys.

GANES DE JUBILAR-SE

(n=197 treballen actualment)



Situació laboral actual	Grups d'edat							
	Total	50-54	55-59	60-64	65-69	70-74	75-79	80 i més
Treballador	26,2	52,5	49,1	24,0	1,9	0,0	0,0	0,0
Pensionista (jubilació)	28,9	0,0	5,0	23,2	56,6	61,4	59,6	66,0
Pensionista (viduïtat)	8,7	3,1	1,8	6,3	9,8	16,9	22,4	23,2
Pensionista (invalidesa)	7,6	5,5	3,9	14,6	11,5	6,3	6,8	2,3
Mestressa de casa	24,7	33,6	33,2	28,9	18,9	15,4	11,2	2,3
Aturat	2,7	4,3	6,0	3,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Altres situacions	1,1	1,1	0,9	0,0	1,3	0,0	0,0	6,1
Total	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Ingressos

Els ingressos totals mensuals disminueixen amb l'edat. Els dels que treballen estan molt per sobre dels que disposen els pensionistes. Es confirma, doncs, la pèrdua de poder adquisitiu que representa la jubilació. A més, els ingressos són marcadament més baixos entre les dones i en els grups d'edat més avançada.

Habitatge

Dues terceres parts dels habitatges són de propietat dels entrevistats o de la parella. Entre les persones de més edat, la proporció d'habitatges dels fills -propietat o lloger- augmenta notòriament.

Dues terceres parts dels habitatges disposen d'ascensor. La manca d'aquesta instal·lació afecta, però, un col·lectiu important de persones que resideixen a considerable alçada.

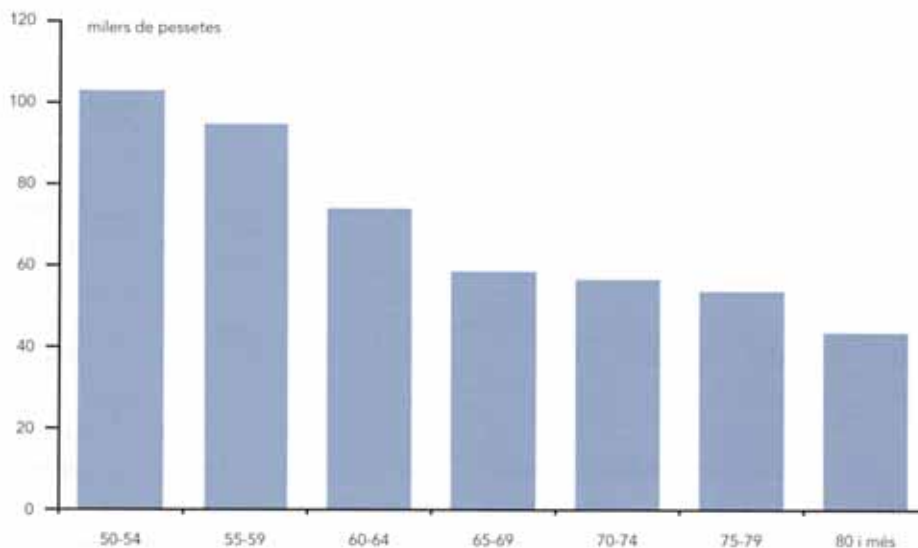
A partir de diverses informacions obtingudes en l'enquesta (equipaments i instal·lacions domèstiques, opinió dels enquestadors i dels enquestats...) la proporció d'habitatges de gent gran en condicions deficientes al districte se situaria en un 5-10%.

Situació relacional

La xarxa relacional dels individus es fonamenta en la família, principalment en els fills. La proximitat de la residència dels fills es manifesta com un element clau de suport entre la població estudiada.

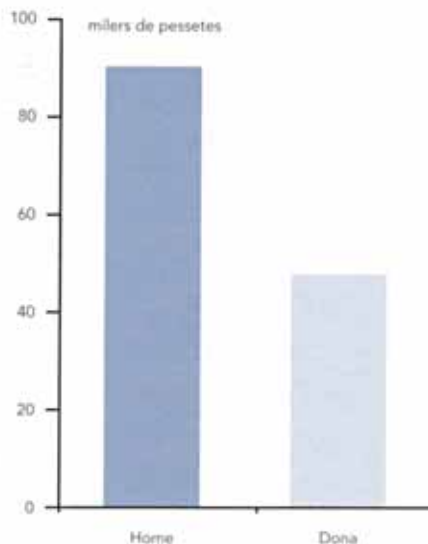
INGRESSOS TOTAIS MENSUALS (EXCLOSOS ELS QUE NO EN TENEN)

Mitjana per grups d'edat

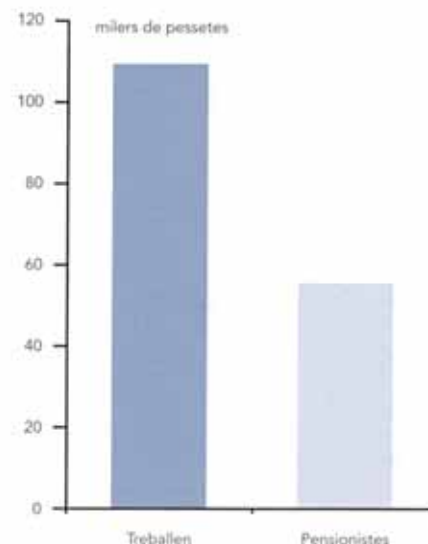


INGRESSOS TOTAIS MENSUALS (EXCLOSOS ELS QUE NO EN TENEN)

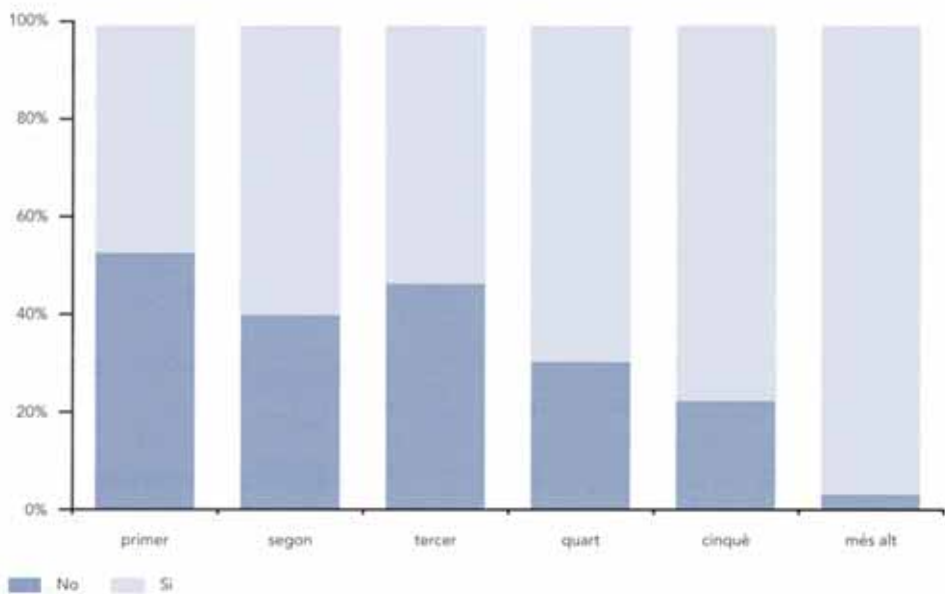
Mitjana per sexes



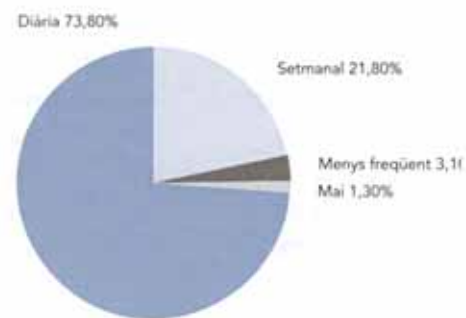
Mitjana per situació laboral



DISPONIBILITAT D'ASCENSOR (SEGONS PIS)



FREQÜÈNCIA DE LES RELACIONS (EXCEPTUANT LES DE CONVIVÈNCIA)



Persona amb qui té més relació	Tipus de convivència				
	Sol	Parella	Parella i fills	Només fills	Altres
Fills	45,5	72,8	60,6	65,4	17,7
Nèts	3,3	2,4	0,2	2,3	4,4
Germans	14,4	5,1	9,1	6,8	26,9
Altres familiars	5,8	4,4	4,8	5,4	12,5
Veïns	11,3	5,5	6,1	8,3	16,5
Amics	18,2	7,9	15,8	6,0	15,3
Altres no familiars	0,8	0,9	0,0	0,0	6,7
NS/NC	0,8	1,0	3,4	5,7	0,0
Total	100%	100%	100%	100%	100%

En les edats més avançades i quan es viu sol o amb germans i altres familiars apareixen amb freqüència relacions importants amb veïns i amics.

La immensa majoria d'individus mantenen relacions diàries amb altres persones, al marge de les relacions de convivència. Es detecta, però, un 1% d'entrevistats que manifesta no tenir mai relacions i un 3% que en té amb molt poca freqüència.

El nivell més elevat, segons les dades de què disposem, es presenta entre els 60 i els 80 anys. Aquest es pot considerar, doncs, un període força actiu en el pla relacional.

Situació socio cultural

De la població entrevistada gairebé el 10% són analfabets i un 5% manifesta no entendre el català.

Els hàbits culturals dels entrevistats se centren en el seguiment del mitjans de comunicació àudio-visual. En canvi, la proporció de lectors és molt baixa: el 70%

no ha llegit cap llibre en el darrer any. L'assistència a activitats culturals també és baixa: el 70% no ha anat cap vegada en el darrer any al cinema, al teatre, a concerts o a exposicions.

Tot i això, hi ha un grup notòriament actiu en el pla cultural en el qual predominen els menors de 60 anys però també hi figuren, amb proporcions significatives, individus de 60 a 80 anys.

La mobilitat més alta per sortides i viatges es produeix en el segment de 50-54 anys i en el de 65-75 anys. Per tant, apareix un col·lectiu d'edat relativament avançada (65-75 anys) que es presenta força actiu. Entre aquest col·lectiu tenen una importància elevada les sortides organitzades, en primer lloc, per una associació i, en segon lloc, per una institució.

L'associacionisme es caracteritza com una activitat clau en la vinculació social de la gent gran. Una quarta part de la població estudiada ha manifestat estar associada. Per tipus d'associació predominen les de gent gran i les de veïns.

Al voltant d'una quarta part de les persones entrevistades manifesta una predisposició positiva al treball voluntari.

Mobilitat i autonomia funcional

Com és lògic, la mobilitat, en general, disminueix amb l'edat. Però fins als 75-80 anys és considerablement elevada, així ho demostren les hores que els individus passen diàriament fora de casa i la freqüència amb què utilitzen els transports públics.

Pel que fa a autonomia funcional,

un 4% dels entrevistats té problemes per tenir cura de la seva persona (rentar-se, menjar...) mentre que del total de la població estudiada entre un 5% i un 10% manifesta dificultats a l'hora de fer els treballs domèstics. Finalment, els problemes menys greus d'autonomia els manifesten al voltant del 10% del total d'individus que tenen dificultats per a desplaçar-se fora de l'habitatge.

Problemes d'autonomia funcional (50 anys o més)

Davant dels problemes funcionals l'ajuda que reben les persones es vehicula molt sovint mitjançant la família, principalment fills i cònjuges. També tenen una certa importància les ajudes rebudes per a no familiars i per a persones contractades.

De les 750 persones entrevistades, un 11% ha manifestat la necessitat de rebre ajuda o més ajuda, especialment dones, d'edat avançada, vídues o solteres.

Tipologies de gent gran

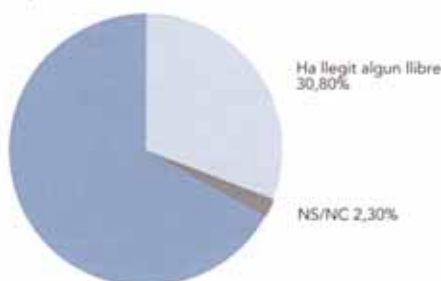
Mitjançant tècniques d'anàlisi de Cluster s'han establert tipologies de població (combinant diverses variables) que permeten formular una visió global de la situació de la gent gran al districte de Sant Martí.

En habitatge, situació relacional i autonomia funcional, la majoria de la població correspon al grup en situació més favorable:

L'habitatge està en bones condi-

LECTURA DE LLIBRES DURANT EL DARRER ANY

No ha llegit cap llibre
66,90%

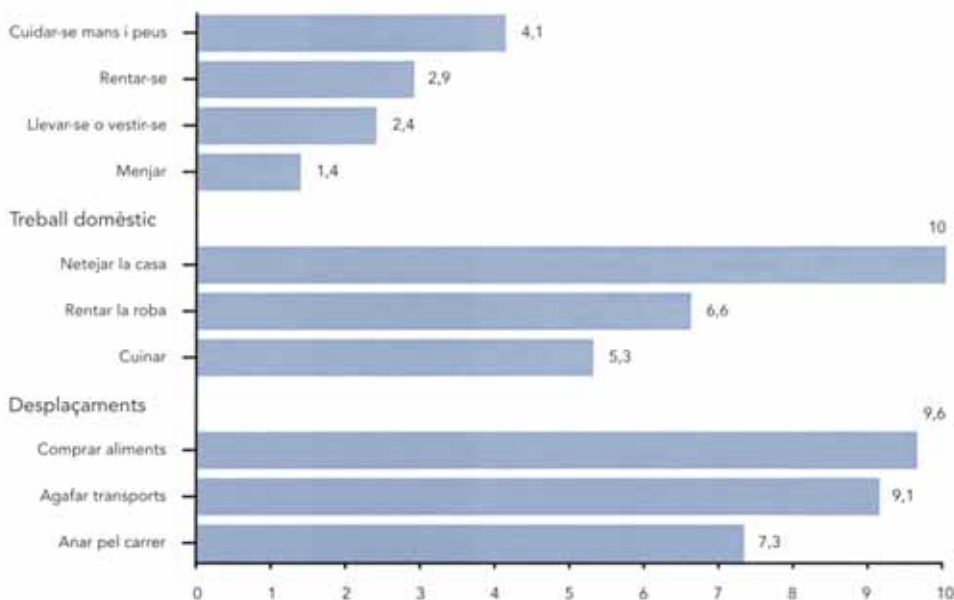


HORES QUE PASSA FORA DE CASA DIÀRIAMENT

	Grups d'edat							
	Total	50-54	55-59	60-64	65-69	70-74	75-79	80 i més
Una o dues hores	28,2	18,2	25,4	29,6	33,3	30,5	42,4	35,2
Tres o quatre hores	29,5	24,9	28,1	26,2	37,1	41,1	33,1	28,9
Cinc hores o més	37,0	54,7	45,5	42,2	24,4	19,9	14,8	14,6
No surt de cas	4,4	1,1	0,0	0,9	4,7	7,7	9,6	29,9
NS/NC	0,9	1,1	0,9	1,1	0,7	0,8	0,0	1,4
Total n=	100,0 715	100,0 153	100,0 154	100,0 136	100,0 99	100,0 75	100,0 53	100,0 45

PROBLEMES D'AUTONOMIA FUNCIONAL (50 ANYS I MÉS)

Cura de la persona



cions (al voltant de tres quartes parts dels entrevistats). Relacionals estables (un 85%).

No sofreixen cap mena de dificultat funcional (85%).

En aquestes variables, les situacions precàries estan molt delimitades en la proporció de població a la qual afecten, i comprenen entre el 2,1% en situació relacional (viuen sols i no tenen relacions diàries) fins al 4,5% amb autonomia funcional (disfuncions de la cura personal).

La situació de la població en les altres tres variables analitzades és clara-

ment diferent i, en conjunt, força menys satisfactòria:

Pel que fa a la situació econòmica el col·lectiu de gent gran a Sant Martí es distribueix en tres terços: un, força homogeni, que es troba en situació precària -clarament per sota de la mitjana del districte-, un altre que ratlla la mitjana de la població estudiada i un darrer terç en situació més favorable, força diferenciat dels dos anteriors.

Pel que fa a activitats culturals, dues tercers parts dels individus entrevistats es poden considerar inactius socio-cul-

turalment: no participen en associacions, no assisteixen a activitats culturals ni viatgen.

Al marge d'aquest grup, en destaquem tres que es poden considerar actius. Conjuntament representen només un terç de la població estudiada i que es diferencien entre ells pel tipus d'activitat que realitzen els individus de cada grup.

En la definició de grups de població segons el coneixement i ús de serveis d'atenció a la gent gran, hi ha un grup d'al voltant del 15% dels individus desinformatos, que no coneix ni utilitza els serveis.

TIPOLOGIES SEGONS ANÀLISI DE CLUSTER

Gent gran del districte de Sant Martí

Situació econòmica



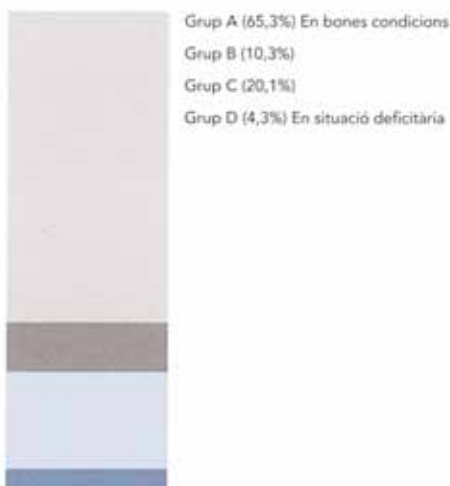
Situació relacional



Autonomia funcional



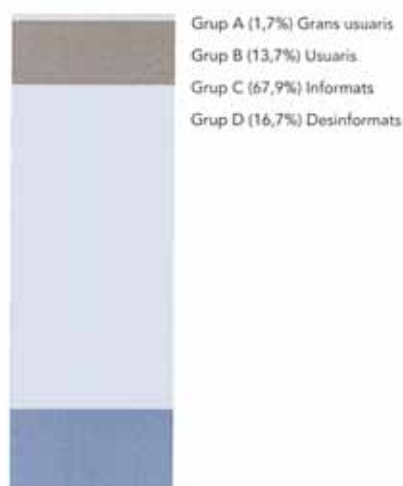
Condicions de l'habitatge



Activitats socio-culturals



Coneixement i ús dels serveis



En aquesta variable, el grup més majoritari és el d'informats: dos terços del total de la població estudiada coneixen força serveis, però no n'utilitzen cap o només n'utilitzen un. Finalment, es detecten dos grups minoritaris que, per l'ús que fan dels serveis, han estat definits com a usuaris i grans usuaris.

La presència, proporcionalment significativa -en bona part de les variables analitzades-, de determinades característiques socio-demogràfiques dins del

col·lectiu en situació més precària, ha permès identificar les situacions considerades tradicionalment com a més vulnerables dins de la gent gran: ser dona, tenir una edat avançada, ser vidu, viure sol i ser pensionista (enfront dels individus que encara treballen).

Al mateix temps, però, l'anàlisi portada a terme descobreix tanta diversitat de situacions que aconsella no reduir el focus d'atenció de l'actuació municipal a uns pocs grups considerats de risc. Dins

de la gent gran hi ha molts matisos -en tota mena de situacions- que requereixen una conceptualització més àmplia del fenomen.

En conclusió, a la investigació portada a terme s'identifiquen grans grups poblacionals dins de l'univers de la gent gran, però també col·lectius reduïts numèricament que presenten situacions molt específiques. 🔑